

Massa's ranonkelbijen *Chelostoma florisomne* in Zuid-Hollandse woonboerderij

Anthonie Stip

Op zaterdag 7 mei 2016 brachten werkzaamheden mij in de weelderige tuin van een woonboerderij in het Zuid-Hollandse Ottoland (Ac. 120.053 - 434.065). Ik was daar met een aantal cursisten op zoek naar bijen en de tuineigenaresse had mij ranonkelbijen beloofd. Al enkele jaren zag ze in mei een enkel exemplaar in haar tuin, meestal foeragerend op de scherpe boterbloemen *Ranunculus acris* die in haar tuin ongemoeid hun gang kunnen gaan. Voor mij is de ranonkelbij geen dagelijkse kost en stiekem hoopte ik mijn leergierige medemensen dit ranke rakkertje te kunnen laten zien. Nadat we al een mannetje blauwe metselbij *Osmia caerulea* en een mannetje ereprijszandbij *Andrena labiata* gevangen en bestudeerd hadden, diende zich na een tijdje toch een ranonkelbij aan. Zonder verrassing foerageerde dit mannetje op scherpe boterbloem. Niet veel later doken ook een tweede en derde exemplaar op, waaronder een vrouwtje. Een mannetje foerageerde meermaals op overblijvende ossentong *Pentaglottis sempervirens*. Iedereen kon de ranonkelbij gelukkig uitgebreid bekijken.

Zoals aan alle goede dingen kwam rond 14:30 uur ook aan de cursus een einde en de eigenaresse van de tuin zwaaide enkele cursisten uit. Met een aantal personen bleef ikzelf nog even hangen in de prachtige, lommerrijke tuin. Dat duurde maar kort, omdat ik naar de woonboerderij geroepen werd. Aan de op het zuiden gerichte voorkant van het woonhuis vlogen rond het rieten dak grote aantallen kleine insecten en een heldere cursist had er bijen in herkend. Het bleek te gaan om ranonkelbijen, vele honderden in totaal. Van ooghoogte tot aan de nok van het dak zwermde ze op 1-20 cm afstand van het rieten dak. Ik schatte de daklengte op circa 20 meter en telde per strekkende meter rietdakrand 10-25 individuen. Voor zover ik kon zien betrof het hier meest mannetjes, blijkbaar wachtend op de maagdelijke vrouwtjes die elk moment uit de rietstengels konden verschijnen. Een zeer conservatieve schatting van de aantallen kwam uit op 200-500 individuen, alleen al aan de zuidrand van het rieten dak. Overigens vlogen hier ook een handvol exemplaren van de gewone knotswesp *Sapyga clavicornis* rond, een bekende nestparasiet van de ranonkelbij.

Uiteraard zijn ook de westrand en de noordrand van de woonboerderij bekeken. Aan de westrand vloog slechts een enkel exemplaar van *C. florisomme*, terwijl rond de noordelijke dakrand 100-200 individuen zwermden (Fig. 1). Ook hier - voor zover zichtbaar - ging het hoofdzakelijk om mannetjes.

Figuur 1. Aan de noordkant van de woonboerderij vlogen ook tientallen ranonkelbijen - elk stipje is er een. Ottoland, 7 mei 2016. Foto Anthonie Stip.

Navraag leerde dat het rieten dak van de woonboerderij zo'n anderhalf jaar eerder was vervangen. De bewoners was dergelijke zwermen 'beestjes' eerder niet opgevallen. Het lijkt daarom aannemelijk dat dergelijke massa's ranonkelbijen in de recente geschiedenis van de woonboerderij niet eerder zijn voorgekomen. Ongetwijfeld hebben er ranonkelbijen genesteld (gezien de waarneming van foeragerende individuen in de naastgelegen tuin), maar waarschijnlijk niet in zulke grote aantallen.

Peeters et al. (2012) noemen dat *C. florisomme* in het westen waarschijnlijk wat schaarser is. In de lintbebouwing van het dorp Ottoland, evenals in de omringende dorpen, staan tientallen boerderijen en woonhuizen met rieten daken. Het kan lonend zijn om steekproefgewijs in een aantal dorpen plekken met relatief nieuwe rieten daken te bekijken. De toevallige ontdekking van misschien wel 1.000 ranonkelbijen in een enkele Ottolandse woonboerderij doet vermoeden dat zo'n steekproef zomaar kan resulteren in nieuwe

vindplaatsen van de soort en mogelijk ook met forse aantallen. Dat blijkt ook wel uit de waarneming van 300 ranonkelbijen in het dorp Noordeloos op 22 mei 2016 (waarneming.nl): een dorp met een vergelijkbare karakteristieke bebouwing van Alblasserwaardse boerderijen met rieten daken.

Rest nog de vraag of zulke hoge aantallen *C. florisomme* vaker voorkomen. Ik heb dat aan Menno Reemer voorgelegd en hij kon zich geen andere gevallen herinneren. Pieter van Breugel laat in zijn onvolprezen boek 'Gasten van bijenhôtels' terloops en haast poëtisch vallen dat het fenomeen vaker voorkomt: "*Soms, bijvoorbeeld op vrij nieuwe rieten daken, kan een populatie ranonkelbijen zeer groot worden*" (Van Breugel 2014). Helaas geeft het boekwerk geen nadere informatie over gevallen waarop dit gebaseerd is. Ik ben dan ook zeer benieuwd of andere Hymenopterologen wel eens dergelijke grote aantallen *Chelostoma florisomme* hebben waargenomen.

Summary

In the thatched roof of a farm in Ottoland (ZH) were *Chelostoma florisomme* bees abundantly found on 7 May 2016. The numbers were estimated between 300 and 700 specimens, mostly males. They swarmed in the immediate vicinity of the thatched roof. Few specimens of the nest parasite *Sapyga clavicornis* were present. This is a

new location for this species. It is certainly possible that more of such enormous swarmings can be found in the surrounding peatland area since farms with a thatched roof occur frequently in the area.

Literatuur

- Breugel, P. van, 2014. Gasten van bijenhôtels. - EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden & Naturalis Biodiversity Center, 486 p.
- Peeters, T.M.J., H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, F. van der Meer, I.P. Raemakers, W.R.B. Heitmans, C. van Achterberg, M. Kwak, A.J. Loonstra, J. de Rond, M. Roos & M. Reemer, 2012. De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). Natuur van Nederland 11. - Naturalis Biodiversity Center & European Invertebrate Survey Nederland, 544 p.